

Kiel do reagis la vivestaĵoj? Sur plene glaciiginta planedo ĉiu vivo ja pereus. Sed certe ekzistis glacialiberaj tajdozonoj, kanaloj el sala fluidaĵo, varmegaj fontoj apud vulkaninsuloj kaj senglaciaj areoj pro glaci-drivoj kiel nuntempe ĉe la norda poluso. Sed sendube la specio-diverseco malplialtiĝis kaj la evoluo de plurĉeluloj estis malhelpata. Speciaj varioj evoluis fine de la lasta granda glaciepoko, antaŭ ĉ. 575 milionoj da jaroj, kiam disdividiĝis la stranga *Ediacara*-faŭno. Post la senglaciigo la vivo enorme kaj rapide multiĝis kaj ankaŭ plialtiĝis la oksigenproduktado. La kaŭzo ne estis nur la varmiĝo, sed ankaŭ la grandaj kvantoj de nun disolviĝintaj nutraĵeroj. En la gigantaj liberigitaj akvosurfacoj nun povis sin speguli la lumo de nia atmosfero – kaj tiel fine transformiĝis la blanka neĝobulo al blua rulglobego. (2007-07-06)

Krinologio

Meze de la 14-a jarcento la jupoj de virinaj vestaĵoj pli kaj pli malstrik-tiĝis, Ĉar ili ne devis plilongiĝi, ili estis nevideble trateksitaj per krino. Tiel ili estis rigidaj kaj neflekseblaj, neĉifeblaj, nedispromeblaj. Por nun de interne apogi la jupon, oni konstruis “skafaldon” el pluraj subjupoj, kiuj ankaŭ estis subŝtofitaj per krino, treditaj per ŝnuroj kaj sur la orlon oni tredis pajloplektaĵon. Eĉ estante el malpeza ŝtofo, la kvar aŭ kvin subjupoj tamen estis nur malfacile manovreblaj. En 1856 iu havis la subitan ideon anstataŭigi la krinoremburaĵon per ŝtala rubando – kaj kun la ideo ankaŭ 250 000 frankojn en tempodaŭro de nur kvar semajnoj. La skatolecaj kaĝosimilaj ujoj aŭ kestoj, nun nomataj “krinolinoj”, ne plu bezonis krinon – kaj ankaŭ ne plu kelkajn subjupojn. (2007-08-04/05)

Medioinfluo aŭ heredaj ecoj

S-ino *Kellogg* estis pli ol skeptika kiam ŝia edzo *Winthrop* (1898-1972) la 21-an de junio 1931 hejmenvenante kunportis Guaon. S-ino *Kellogg* estis profesoro pri psiĥologio ĉe la Universitato de Pensilvanio, Guao estis sepmonat-aĝa ĉimpanzo-knabino. Oni decidis, ke Guao devis elkreski kaj grandiĝi kune kun la 10-monataĝa filo Donald. Unufoje por ĉiam oni volis klarige malkonfuzi la demandon, ĉu simio povas fariĝi homo aŭ ĉu ĝi – pro heredo – estas damnita-por-ĉiam al simio-estado. Tiel komenciĝis por Guao la ethoma ĉiutago: botelsuĉado, poste manĝi kulere el glaseto, ĉiutage en la banejon, veturi infanĉarete, porti ŝuojn, dupiede rekteiri, lite dormi. Sed la problemoj venis baldaŭ. Eta Donald trovis Guaon fascinega. Jam baldaŭ li tiom bone kvarpiede kuris kiel la malgranda ĉimpanzino, lernis uzi siajn lipojn kiel ilon por kapti kaj preni, akresone kriĉis kiam li ektimis aŭ malsatis. Post naŭ monatoj la psiĥologoj finis la eksperimenton. Rezulto: Simioj ne povas fariĝi homoj, aliadirekte – senprobleme. (2007-06-26)

Scienca ĉiĉo eŭropunia

Ŝanĝopropoj per “kvieta poŝto” (aŭ: Kiom kostas 1-paĝa tradukaĵo ĉe la 23-oficiallingva EU?)

La traduklaboro ĉe Eŭropa Parlamento ne estas facila afero: en Bruselo kaj Luksemburgo regas babilona lingvoĥaoso.

Pli ol 20 jarojn s-ino *Angela Wicherz-Lindner* laboris en la “babilona turo” kaj trabatalis al si vojon tra “densejo de gramatiko kaj semantiko” – tiel ŝi priskribas sian laboron sur *Kirchberg* en Luksemburgo, kie troviĝas la tradukservoj de Eŭropa Parlamento.

Laŭ la biblia tradicio la tur-konstruado en Babelo fiaskis pro tio, ke Dio kaŭzis babilonan lingvokonfuzon: ĉiu parolis en sia propra lingvo, neniu komprenis la aliulon. Dio estis puninta la homaron per multlingveco.

La fondintoj de Eŭropa Unio ne estis enkalkulintaj la eblecon de Dia puno. Sekve ili decidis, ke ĉiuj lingvoj estu egalrajtaj, kaj ĉiu EU-membro havu la rajton al sia propra lingvo. Ĉio estu komprenata kaj ĉiuj estu aŭskultataj. Respondecaj pri tio: lingvotradukistoj kaj interpretistoj.

Angela Wicherz-Lindner devis daŭre batali, kadre de Eŭropa Parlamento, kontraŭ la lingvokonfuzo. En la jaro 1985 la patrino de 3 infanoj decidiĝis por tiu ĉi tasko – la tradukado jam de la junaĝo estis ŝia arda pasio. Ekde 1985 validas por la Duseldorfanino, kiu studis la italan kaj francan lingvojn ĉe la Instituto por Interpretado en *Heidelberg*, Germanio, la **laŭplana labornormo: po 1 paĝo hore, do po 8 paĝoj tage**. Da tio plej ofte fariĝis multe pli: raportoj, oficialaj ŝanĝopropoj, peticioj, paroladoj el politiko, mastrumado, administrado.

Post dek-unu jaroj ŝi suferis kolapson de la nervosistemo. En la epoko de la “Traktato de Romo”, kiam por la tiamaj sesŝtata komunumo kontentige sufiĉis 4 lingvoj, oni povis facile interkompreniĝi. Sed la intertempe 27-membroŝtata Eŭropa Unio, en kiu ekde la 1-a de januaro 2007 estas parolataj 23 oficialaj lingvoj, fariĝis kvazaŭ sinonimo por babilona lingvokonfuzo.